17.3.2026

Eduskunnan hallintovaliokunta

Itä-Suomen elinvoimakeskuksen lausunto hallintovaliokunnalle

Asia:

VNS 5/2025 vp Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan lainsäädännöstä.

1. Lausunnon antajan näkökulma

Itä-Suomen elinvoimakeskus kiittää mahdollisuudesta lausua. Lausunto keskittyy erityisesti elinvoimakeskusten rooliin EU-rahoituksen toimeenpanossa ja Itä-Suomen alueellisiin erityispiirteisiin.

2. Keskeiset huomiot

EU-rahoituksen vaikuttavuus ja suuntaaminen

Elinvoimakeskus katsoo, että rahoituksen vaikuttavuuden päämääränä tulee olla alueen ihmisten hyvinvoinnin kasvu, mikä tapahtuu mm. yritysten kasvun ja kilpailukyvyn parantumisen, osaamisen, työllisyyden ja TKI-toiminnan kasvun ja sitä kautta bkt:n kasvun kautta. Vähenevän rahoituksen tilanteessa vaikuttavuuden ja priorisoinnin vaatimukset kasvavat ja kilpailu rahoituksesta tulee kovenemaan, mikä voi lisätä vastakkainasettelua alueiden välille. Tämä edellyttää, että rahoitus kohdentuu entistä vahvemmin oikeudenmukaisen, selkein kriteerien tapahtuvan ja alueiden kehityserot huomioivan tarkastelun kautta.

Itä- ja Pohjois-Suomeen kohdennettavat koheesiovarat ovat alueellisen tasa-arvoisuuden toteuttamisen kannalta erittäin merkittäviä. Suomen liittymissopimukseen perustuva pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityisrahoituksella on pystytty lieventämään erityisolosuhteista aiheutuvia negatiivisia vaikutuksia. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityisasema perustuu kylmän ilmaston, pitkien etäisyyksien ja harvan asutuksen aiheuttamaan pysyvään kilpailukykyhaittaan.

Itä-Suomen erityispiirteitä ovat samanaikaisesti esiintyvä työvoiman saatavuus- ja osaamisvaje korkean rakennetyöttömyyden kanssa, väestön ikääntyminen ja väheneminen nopeammin kuin valtakunnassa keskimäärin sekä etäisyyksien ja harvan asutuksen heikentämä pääsy työhön,

koulutukseen ja palveluihin. Ilman alueellisesti kohdennettua EU-rahoitusta työmarkkinoiden eriytyminen ja väestön eriarvoinen asema suhteessa muuhun Suomeen kasvaa.

Toiminnallisten alueiden merkitys kasvussa

Euroopan unionin aluepolitiikassa korostuu yhä vahvemmin toiminnallisten alueiden näkökulma hallinnollisten rajojen sijaan. Taloudellinen toiminta, työmarkkinat, innovaatiot ja investointiekosysteemit rakentuvat usein alueille, jotka ylittävät yksittäisten hallinnollisten alueiden rajat. On tärkeää varmistaa, että kehittämisen mittakaava mahdollistaa riittävän laajat ja vaikuttavat kokonaisuudet. Tässä maakuntien liittojen, kuntien ja valtion alueellisten toimijoiden yhteistyö ja selkeä työnjako ovat keskeisiä.

Kuten selonteossa todetaan, resurssien optimointipyrkimykset johtavat alueiden väliseen kilpailuun, jossa kokonaisetu jää jalkoihin. Toiminnallisten alueiden näkökulma on erityisen tärkeä Itä-Suomessa. Alueen elinkeinoelämän arvoketjut, työssäkäyntialueet, osaamiskeskittymät ja investointimahdollisuudet muodostuvat usean maakunnan yhteisistä kokonaisuuksista. Väestökehitys, pitkät etäisyydet sekä muuttunut geopoliittinen tilanne korostavat tarvetta tarkastella aluekehittämistä maakuntarajoja laajemmista kokonaisuuksista käsin. Siksi on tärkeää, että aluekehittämisen rakenteet tukevat myös toiminnallisten alueiden vahvistumista ja mahdollistavat maakuntarajat ylittävän yhteistyön.

Välittävien toimielinten rooli

Selonteon mukaan välittäviä toimielimiä on nykyisellä ohjelmakaudella liikaa, mikä heikentää hallinnon kustannustehokkuutta ja yhdenmukaisuutta. Välittäville toimielimille kuuluu merkittävä rooli EU:n varainhoidon luotettavuuden ja hallinnon laadun varmistamisessa.

Elinvoimakeskus esittää, että välittävien toimielinten tehtävät tulee jatkossa keskittää tällä hetkellä välittävinä toimieliminä toimivaan neljään elinvoimakeskukseen, koska:

- elinvoimakeskuksilla on vahva ja laaja-alainen kokemus EU-ohjelmien toimeenpanosta;
- elinvoimakeskuksilla on kyky ja mahdollisuus yhdistää kehittämisrahoitusta ja yritysrahoitusta vaikuttavasti;
- keskittäminen vähentää päällekkäisyyttä ja kasvattaa kustannustehokkuutta;
- hallinto- ja valvontarakenne selkeytyy ja laadunvarmistus vahvistuu;
- elinvoimakeskukset toimivat riippumattomasti ollen riittävän kaukana hankehakijoista eivätkä ole osallisia alueellisessa edunvalvonnassa;
- elinvoimakeskuksilla on edellytykset hyödyntää uusia teknologioita ja tekoälyn mahdollisuuksia.

Keskitetty malli parantaa rahoituksen läpinäkyvyyttä, tukee yhtenäisiä kriteerejä ja mahdollistaa paremman yhteyden kansalliseen ohjaukseen.

Aluekehittämisen vaikuttavuus paranee työnjakoa selkiyttämällä

Elinvoimakeskus on samaa mieltä selonteon kanssa siinä, että aluekehittämisen monitoimijaisen joukon tehtävävastuissa ja rooleissa on päällekkäisyyksiä ja osin ristiriitaisuuksia. Tehtävävastuita ja roolijakoa selkiyttämällä on mahdollista parantaa aluekehittämisen vaikuttavuutta ja yhteistyötä etenkin strategisen suunnittelun ja rahoitusprosessin toimeenpanon kohdalla.

Maakunnan liittojen rooliin kuuluu luontevasti kuntien yhteisen näkemyksen kokoaminen ja aluekehittämisen strateginen suunnittelu. Liitot koordinoivat monimuotoista yhteistyötä ja kokoavat tavoitteet maakuntaohjelmaksi. Maakuntien yhteistyöryhmät toimisivat luontevana foorumina rahoituksen vaikuttavuuden tarkastelulle ja uusien kehittämistarpeiden esille tuomiselle. Rahoitusprosessin toimeenpano ja hankepäätösten teko olisi välittävänä toimielimenä toimivan elinvoimakeskuksen tehtävä.

Selonteossa elinvoimakeskusten osuus on jäänyt tunnistamatta ja niiden elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksiin (ELY-keskuksiin) nähden muuttunut rooli huomioimatta. Elinvoimakeskukset kokoavat yhteen elinkeinojen, työllisyyden, osaamisen kehittämisen, liikenteen, maaseudun, ympäristön ja maahanmuuton palvelut. Elinvoimakeskukset toimivat monialaisina valtion aluehallinnon yksikköinä ja valtion kehittämis- ja rahoitustehtävien toteuttajina tiiviissä yhteistyössä alueellisten toimijoiden kanssa. Vaikuttavuuden lisäämiseksi elinvoimakeskuksilla tulee olla toimivaltaa elinvoiman kehittämiseen liittyvissä asioissa.

3. Lakimuutostarpeet

Lausunnon perusteella ehdotamme seuraavia muutoksia:

- Välittävien toimielinten järjestelmää tulee tehostaa ja yksinkertaistaa.
- Rahoituslakiin (757/2021) tulee kirjata elinvoimakeskusten toimivalta elinvoiman kehittämiseen liittyvissä asioissa.
- Eri toimijoiden roolia tulee selkeyttää strategisen suunnittelun ja rahoitusprosessien toteuttamisen suhteen, mikä edellyttää muutoksia toimeenpanolakiin (756/2021).

4. Yhteenveto

Lausunnon keskeiset viestit hallintovaliokunnalle ovat:

- EU-rahoituksen vaikuttavuus paranee selkeällä kohdentamisella, yhdenmukaisilla kriteereillä ja tehokkaalla koordinaatiolla.
- Itä-Suomen erityisolosuhteet on välttämätöntä huomioida rahoituksen mitoituksessa ja tuloksellisuusohjauksessa.
- Elinvoimakeskusten toimiminen välittävinä toimieliminä vahvistaa hallinnon kustannustehokkuutta, läpinäkyvyyttä ja yhdenvertaisuutta.
- Lakimuutoksilla tulee vahvistaa elinvoimakeskuksen asemaa elinvoimaa edistävänä viranomaisena sekä selkiyttää aluekehittäjien työnjakoa ja rooleja strategisen suunnittelun ja rahoitusprosessien toteuttamisessa.

Tämä asiakirja on hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on ratkaissut ylijohtaja Ari Niiranen.

Jakelu: Eduskunnan hallintovaliokunta

Tämä asiakirja KEHA/3482/2026 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument KEHA/3482/2026 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Vesakoivu Reijo 17.03.2026 11:03

Hyväksyjä Niiranen Ari 17.03.2026 11:02